

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК I

Рівне 2013

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. I / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2013. – 123 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 25 квітня 2013 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;
КРАВЕЦЬ Д.В., кандидат філологічних наук, доцент;
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент;
ХОМЕЧА Н.А., викладач.

© Рівненський державний гуманітарний університет 2013

ЗМІСТ

АНДРОЩУК ЮЛІЯ Проза Миколи Хвильового у інтертекстуальному вимірі («Сентиментальна історія»).....	7
БЕЗНОСКО ЮЛІЯ Жанрові модифікації детективу в романі Василя Шкляра «Ключ».....	13
ГАЙДУК ОКСАНА Особливості розгортання теми родини в романі Олеся Ульяненка «Сталінка».....	18
ГУНТІК ОЛЬГА Кореляція теми «пропащої» жінки та ідеологічного героя у Панаса Мирного.....	25
ЗЕНЬ ПРИНА Мова художніх творів Івана Нечуя-Левицького й авторський принцип «золотої ряски».....	30
КОСТЮКОВИЧ ЯНА Рецепція села у творах «Синя книжечка» Василя Стефаника, «Мужицька смерть» Леся Мартовича та «Чічка» Марка Черемшини.....	37
КОШИНСЬКА ТЕТЯНА Художня модель соціуму в романі Володимира Винниченка «Лепрозорій».....	41
КУЗЬМИЧ ОЛЬГА Роман Василя Кожелянка «Конотоп» крізь призму постколоніального дискурсу.....	48
ЛАЗАРЧУК ЛЮДМИЛА Ніщанські мотиви у драматургії Володимира Винниченка.....	53
МАЙДАНЕЦЬ ОЛЬГА Український звичаєвий світ у романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки».....	58
МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ Міфологема храму в поетичних творах 1920-1930-х років.....	64
МІНІЧ ОЛЬГА Мелодраматизм у структурі роману Люко Дашвар «Мати все».....	68
НОСЯР ВІКТОРІЯ Інтерпретація теми міста в романах В. Домонтовича «Без ґрунту» та «Доктор Серафікус».....	73

ПАНАЩУК ІРИНА	
Образ Іншого у романі Івана Франка «Перехресні стежки».....	78
ПАРХОМЧУК АНАСТАСІЯ	
Київські координати у вимірі українського мілітарного наративу.....	83
ПИЛИПЧУК ОЛЕНА	
Художнє осмислення проблем родинного виховання у повісті Ольги Кобилянської «Ніоба».....	87
ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ	
Прийоми конструктивізму в поезії Валер'яна Поліщука.....	92
РЕГРУТ ПАВЛО	
Становлення художньої манери Михайла Коцюбинського у ранній період творчості.....	98
РОЗЕМБОВСЬКА ЯНІНА	
Художні особливості роману Василя Слапчука «Дикі квіти».....	104
СОЛОНІНКО ГАННА	
Проект літературної історії України в прозі Юліана Опільського.....	108
СОПРОНЮК МАРІЯ	
Символізм хронотопу драми М. Жука «Легенда».....	113
ЮРАШКЕВИЧ ІРИНА	
«Чорнобильська трагедія – німа печаль на вустах України» (урок у 8 класі за новелою «Остання дійниця» Ольги Заїки).....	119

CONTENTS

ANDROSCHUK JULIA

Intertextual dimension of the M.Khvylowy's Prose («The Sentimental Story»).... 7

BEZNOSKO JULIA

Genre modifications in the detective «Kluch (A Key)» by Vasyl Shklyar 13

HAIDUK OXANA

Features of family theme in the novel «Stalinka» by O. Ulyanenko 18

HUNTIK OLGA

Correlation of themes of a fallen woman and an ideological hero
in creative works of Panas Myrny 25

ZEN' IRYNA

Style of conversation Nechuy-Levitskiy's personages in creative works and
the writer's principle of the «golden duckweed»..... 30

KHOSTYUKOWYCH YANA

Reception of the village-life in «Little Blue Book» by V.Stefanyk,
«The Peasant is ding» by Les Martovych and «Chichka (The Blossom)»
by Marko Cheremshyna 37

KOSHYNSKA TATIANA

Fictional model of society in the novel «Leprosarium» by V.Vynnychenko..... 41

KUZMYCH OLGA

Postcolonial discourse of romance «Khonotop» by Vasyl Kozhelyanko..... 48

LAZARCHUK LYUDMYLA

Nietzschean ideas in drama by V.Vynnychenko..... 53

MAIDANETS OLGA

Ukrainian customs in novel by «It's vice versa almost never» Marija Matios..... 58

MELNYK VICTORIJA

Temple myth in poetry 1920-1930-ies..... 64

MINICH OLGA

Melodrama elements in the structure of the novel
«To be Possessed Everything» by Lyuko Dashvar..... 68

NOSYAR VICTORIJA

Interpretation of urban topic in novels by V. Domontovych
«Beyond the Soil» and «Doctor Seraphicus»..... 73

PANASCHUK IRYNA	
The image of the other in the novel of Ivan Franko «Perehresni stezky» («Cross paths»).....	78
PARKHOMCHUK ANASTASIJA	
Kiev coordinates as dimension of Ukrainian military narrative.....	83
PYLYPCHUK OLENA	
Artistic interpretation problems of family education in the story of Olga Kobylyanska’s «Niobe».....	87
PROTSYSHYNA LILY	
Strategy of constructivism in poetry of Valerijan Polishchuk.....	92
REHRUT PAVLO	
Formation of the artistic style in the early works of M. Kotsyubynskiy’s.....	98
ROZEMBOVSKA IANNINA	
Feature peculiarities of modeling the characters in the novel of V.Slapchuk «Wild Flowers».....	104
SOLONINKO HANNA	
Fiction project of Ukraine history in prose by Julian Opilskij.....	108
SOPRONIUK MARIA	
The symbolism of the time-space drama M. Zuk «Legend».....	113
YURASHKEVYCH IRYNA	
«The Chernobyl tragedy as the voiceless sadness of Ukraine» (materials on the Olga Zajika’s story «Ostannya Diynytsya (A last pail of milk)» for lesson of Literature in 8 Form).....	119

Ганна Солонінко

Науковий керівник – канд. філол. наук Кирильчук О.М.

ПРОЕКТ ЛІТЕРАТУРНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ПРОЗІ ЮЛІАНА ОПІЛЬСЬКОГО

У статті розглянуто особливості історичної прози Юліана Опільського (ідейно-тематичну та жанрово-стильову своєрідність; співвідношення історичного факту і вигадки). Повісті Юліана Опільського аналізуються у зв'язку з суспільно-історичними обставинами західноукраїнського літературного процесу.

Ключові слова: історична белетристика, історичний факт, домисел (вигадка), інтерпретація.

In the article deals with peculiarities of the historical prose by Julian Opilskyi (themes and parameters of genre; correlation between historical fact and imaginary). Romances by Yulian Opilskyi have been analyzed in context of e social and historical circumstances in the Western Ukraine literature process.

Key words: historical fiction, historical fact, imagination, interpretation.

До найбільших здобутків української літератури 20-30-х років ХХ ст. можна віднести досить активний розвиток історичної прози. У кожного народу в добу бурхливих соціальних змін та зміцнення національного самоусвідомлення (а одним із таких періодів і була для України перша третина ХХ ст.) загострюється потреба в глибокому й систематичному пізнанні своєї історії, повноти й повчальності свого минулого – у створенні своєрідної художньої національної «автобіографії».

Актуальність статті зумовлена малодослідженістю корпусу історичних текстів, що постали в західноукраїнському літературному дискурсі 1920-30-х років. Твори Юліана Опільського займають маргінальне місце в українській романістиці, присвяченій темі минулого, тому аналіз текстів дозволить розширити уявлення сучасного літературознавства щодо літературного історичного проекту 1920-30-х років в Західній Україні.

Значний внесок у розвиток історичної белетристики здійснив Юліан Опільський. Його творчість у цьому руслі вивчає Павло Ящук, який підкреслює унікальність митця, оскільки «жоден з українських письменників, що розробляв історичні сюжети, не охоплював такої широкої, «глобальної» тематики з минулих часів» [8, 66]. Інна Приходько у статті «Історичні романи Юліана Опільського» відзначає: «Не можна не дивуватися ерудиції Опільського, діапазону його тематичних зацікавлень, часових та просторових сфер: Римська імперія часів Марка Аврелія («Під орлами Роми»), давній Вавілон («Поцілунок Іштари»), Єгипет часів фараона Рамзеса II («Танечниця з «Пібасту») та ін.» [6, 46]. Творчість письменника також досліджували Р. Гром'як [2], М. Ільницький [3], М. Ткачук [7].

У 20-30-ті роки ХХ століття спостерігається справжній розквіт української історичної прози на теренах Західної України. Це – В. Бірчак, Б. Лепкий, Ю. Опільський, О. Назарук, А. Чайковський. В історичній прозі цього періоду спостерігається доволі розмаїте переосмислення традиційних тем та образів з минулого України. У ХІХ столітті російський імперський нарратив привласнив стародавню історію часів Київської Русі, обмежуючи українську прозу лише періодом козаччини. До певної міри цьому сприяв і український романтизм, що ідеалізував народну фольклорну культуру, котра тісно була взаємопов'язана саме з періодом ХVІІ-ХVІІІ ст. У 1920-х роках українська історична проза зосереджується на знакових переломних моментах минулого, однак важливе значення у цьому контексті набуває ідея держави та правителя. У такій перспективі особливої популярності набуває інтерпретування періоду Давньої Русі, коли існувало сильне державне утворення.

Дослідниця Л. Лебедівна зазначає: «Більшість історичних творів на Галичині (Юліана Опільського, Богдана Лепкого, Антіна Лотоцького, Андрія Чайковського та ін.) постала на запереченні історичних романів Сенкевича «Огнем і мечем», «Потоп», «Пан Володийовський», які необ'єктивно показували українську історію» [4,143]. Власне історичний проект польського белетриста і в попередні періоди провокував «відповідь» українського письменства. У 1880-90-х роках з'являються тексти Михайла Старицького (трилогія «Богдан Хмельницький») та Івана Нечуя-Левицького (роман «Князь Ієремія Вишневецький»), котрі репрезентують українську літературну версію буремних подій Хмельниччини і часто зображують їх у діаметрально протилежних семантичних тонах у порівнянні із трилогією Г. Сенкевича. Для історичної романістики 1920-30-х років «Вогнем і мечем» постає своєрідним каталізатором заглиблення в тему минулого, однак у переважній більшості відсутнє безпосереднє протиставлення польської та української літературних версій минулого.

Аналітичним і критичним до національної історії був Юліан Опільський, автор повістей «Іду на вас», «Сумерк», «Ідоли пануть», «Золотий лев», «В царстві золотої свободи», «Вовкулака». Ці твори виводили історичну прозу за межі традиційного національного матеріалу, розширювали тематичні горизонти осмислення минулого.

Історичні повісті Ю. Опільського вивели українське історичне повістярство на якісно новий рівень інтерпретації історичного минулого, подали дидактичну основу функціонування образу ідеального державця та громадянина в контексті давніх вітчизняних традицій. Важливого аспекту у цій перспективі набуває і своєрідне ідеалізування мілітарної могутності Київської держави, яке почасти співпадає із політичною силою князя. Однак автор чітко окреслює згубність войовничого мілітаризму, що не тільки несе руйнування сусіднім народам, а й безпосередньо власному.

Як наголошує П. Ящук, художній таланти Юліана Опільського складався під впливом настанов Івана Франка, зокрема його поглядів на завдання твору на історичну тематику, висловлених у передмові до повісті «Захар Беркут».

У передмові до свого твору «Золотий лев», де змальовані події часів Данила Галицького, Юліан Опільський зазначає: «Наше оповідання має на меті оживити... і дати малу характеристику побуту у тринадцятому віці. У цьому й стійкість історичної белетристики, що вона в'яже віддалені від нас часи з теперішнім вічним, незмінним загальнолюдським підкладом. Через те ілюструє вона минувшину, помагає не раз визнатися у безладді сучасності і дає науку про майбутнє» [8, 64-65].

Своєрідною белетризованою хронікою княжої доби можна назвати повісті «Іду на вас» (1918) та «Ідоли падають» (1927-1928). Про кого йдеться в першій повісті ми дізнаємось уже із назви твору – відомого вислову руського князя Святослава, яким він попереджував ворогів про свої наміри. У повісті розповідається про болгарську акцію Святослава 969-971 рр. і його смерть від печенігів через підступність візантійського двору у 972 р.

Історики по-різному оцінюють діяльність Святослава: талановитий полководець, сміливий воїн і не дуже мудрий діяч, який мало дбав про внутрішньодержавні справи. Ю. Опільський зауважує, що не всі перемоги князя принесли користь для Русі. Нові проблеми з'явилися через розгром Хозарського каганату, який, немовби щит, захищав руські землі від набігів численних східних кочовиків: «Той самий грім, що розбив Хозарську державу, отворив їм [печенігам] ворота на Русь» [5, 39]. Не випадково автор у цій повісті акцентує на ідеї, висловленій воєводою Путятю: шукаючи чужих земель, свою втрапиш. Повертаючись погромленим з Болгарії, Святослав загинув у бою з печенігами: «Валився світ, збудований мечем, а з ним падали і всі його будівничі» [5, 132].

Структуру повісті утворюють декілька сюжетних ліній, які так чи інакше пов'язані із долею Святослава: Мстислава Воєславича, Люта, Рослава та греків Калокира, Партенія, старшого над варягами-вікінгами Фарлафа. Однак часо-просторова проекція повісті зачеплена саме на особі князя Святослава, який як саможертвний, хоча і нерозважливий лідер держави, постає акумулюючим та смислотворюючим образом, що і на сюжетному, і на тематичному рівнях концептуалізує нарративні стратегії тексту. Таким чином у повісті вибудовується своєрідна ієрархізація аксіологічного виміру тексту, де чільне місце займає державний правитель, що забезпечує оборону та мудре управління країною. Показовим виглядає фінал тексту «Іду на вас», у якому здійснюється символізоване успадкування влади молодим Володимиром від загиблого Святослава, тим самим утворюючи нерозривність та сакральність князівської влади: «Народ /.../ жив своїм життям, ждучи на нове, заповідане Святославом сонце Руської землі – Володимира» [5, 142].

Продовженням попередньої повісті є твір «Ідоли падають». Спільною для обох повістей є ідея об'єднання і захисту рідної землі, яку у творі озвучує Путятя: «Я казав тоді князеві, не шукай чужої землі, княже, а то й свою втрапиш. Я не спиняв його тільки у боротьбі з хозарами, печенігами, неслухняними боярами. Однак, зібравши батьківські землі, він не дав їм ладу, який забезпечив би внутрішній мир Дажбоговим внукам, тільки

попхався у Болгарію та там і загинув. Інше діло обороняти власну землю, інше – завойовувати чужу» [5, 154]. Пов'язують обидва твори і спільні персонажі: Володимир, Путята, Мстислав Воєславич.

Та все ж, для повісті «Ідоли пануть» головною є тема прийняття християнства. В особі князя Володимира бачимо державного діяча, внутрішньо- і зовнішньополітичні заходи якого надзвичайно тісно переплетені. Володимир усвідомлює, що потреби часу диктують нові умови державобудівництва. Для цього князь вдається до християнства, яке допоможе об'єднати руські землі і зміцнити державні контакти зі світом.

Питання віри в центрі уваги автора. Важливим епізодом є зустріч Володимира з пустельником Олексієм, який був учасником болгарського походу Володимирового батька, а тепер його життя догоряє на могилі великого князя. Цим він намагається спокутувати гріх Святослава, який покинув рідну землю для золота і здобичі. Пустельник пояснює Володимирові, що болгари не підтримали русича-Святослава тільки через те, що він був для них поганином, був би християнином – можливо, усе склалося б інакше. З цього фрагменту твору бачимо, що князь прагне сприйняти християнство серцем, а не тільки на словах.

Володимир у творі є втіленням мудрого і справедливого правителя, який відданий інтересам держави, а у своїх вчинках намагається керуватися розумом і в порівнянні з образом князя Святослава із повісті «Іду на вас», позбавлений деструктивної редукції верховної державної влади через надмірну войовничість натури. Внутрішні переживання князя письменник висвітлює за допомогою змалювання його стосунків з жінками (Рогнідою, Анною) та взаємин з візантійськими імператорами, підступні вчинки яких обурюють Володимира.

Автор детально змальовує події, які сталися в Києві за відсутності князя. Чимало уваги приділяє боярській змові, очоленій варягом Свенном. Зрештою, мотив зради постає ключовим елементом сюжетотворення у текстах Юліана Опільського. У повісті «Іду на вас» також мотив зради та змови проти князя поглиблює драматичну складову і водночас загострює проблему відданості громадянина своїй державі та її лідеру.

Володимирові вдається подолати внутрішні міжусобиці та змусити візантійських імператорів виконати свою обіцянку щодо одруження з царівною Анною. На відміну від «Повісті минулих літ», у творі Ю. Опільський описує мирне співіснування у Київській Русі обох релігій: і язичництва, і християнства.

Специфіку жанрових різновидів історичного роману С. Андрусів визначає співвідношенням між документом (а також науковим дослідженням документів, історії, науково-художнім дослідженням цього періоду самим письменником) і вигадкою та домислом. Різні порції, «دوزи» цих інгредієнтів творять різні жанрово-видові контури історичного твору. З цього погляду прозові твори на історичну тему можна поділити на три жанрові різновиди: художньо-історичні; історико-художні; художньо-документальні історичні твори. У художньо-історичних творах важливим вважається документ чи

історичний факт, хоч більшу увагу зосереджено на вимислі. Для творів другої групи характерна повна перевага вимислу над історичним фактом, який тут загалом малопомітний. Основна ознака третьої – документ, «одягнений» у відповідну художню форму [1, 16]. Згідно з типологією С. Андрусів, аналізовані повісті Ю. Опільського відносимо до художньо-історичної групи, оскільки історія, документ посідають важливе місце в структурі твору, але провідним елементом мислення залишається вигадка (домисел) – художній тип відображення історичної дійсності.

Повісті Юліана Опільського «Іду на вас» та «Ідоли падають» частково продовжують традиції української літератури XIX віку, яка активно освоювала вальтерскотівську модель історичної прози. Зокрема, автор намагається урівноважити історичну правду із художнім домислом, хоча в окремих випадках відчувається свідоме намагання ідеалізувати певні сторінки минулого чи київських князів. Однак тексти західноукраїнського письменника демонструють й тематичне та композиційне розширення координатів української історичної прози, пропонуючи новий варіант літературний варіант осмислення минулого.

Джерела:

1. Андрусів С. Мости між часами (Про типологію історичної прози) / С. Андрусів // Українська мова і література в школі. – 1987. – № 8. – С. 14-20.
2. Гром'як Р. Історична проза Юліана Опільського / Р. Гром'як // Гром'як Р. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства. – Тернопіль: Лілея, 1997. – С. 159-175.
3. Ільницький М. Людина в історії (Сучасний український історичний роман) / М. Ільницький. – К.: Дніпро, 1989. – 360 с.
4. Лебедівна Л. «Чайковський – міфотворець» / Л. Лебедівна // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 6. – С. 142-148.
5. Опільський Ю. Іду на вас. Ідоли падають / Ю. Опільський. – К.: Український центр духовної культури, 1993. – 352 с.
6. Приходько І. Історичні романи Юліана Опільського / І. Приходько // Педагогічна думка. – 2008. – № 1. – С. 46-53.
7. Ткачук М. Крізь призму сучасності / М. Ткачук // Історичний календар'97. – К., 1996. – С. 51-52.
8. Ящук П. Міст із минулого в сучасне / П. Ящук // Жовтень. – 1985. – № 6. – С. 64-67.

Марія Сопронюк

Науковий керівник – канд. філол. наук Тхорук Р.Л.

СИМВОЛІЗМ ХРОНОТОПУ ДРАМИ МИХАЙЛА ЖУКА «ЛЕГЕНДА»

Статтю присвячено дослідженню особливостей часопростору символічної драми М. Жука «Легенда». У статті з'ясовується семантика часу, місця, образу Квітки, кольорів.

***Ключові слова:** український модернізм, символізм, художній час і простір.*

In the article the author deals with parameters of time and space in symbolistic play "The Legend" by M. Zhuk. Semantics of time, space locations, colors and figure Flower are explained.

***Key words:** Ukrainian modernism, symbolism, time and space in literature.*

У мистецьких колах М. Жук відомий насамперед як талановитий художник початку ХХ століття. У п'ятитомному виданні «Історії української мистецтва» (2007 р.) його творчість зараховують до українського модерну [5, 16]. З-під його пензля вийшли такі всіма знані портрети світочів української культури та літератури, як, зокрема, Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, М. Вороного, В. Винниченка, письменників «розстріляного відродження» (В. Блакитного, М. Зерова, В. Поліщука, М. Хвильового) та ін. [7, 9].

У літературному доробку М. Жука зацікавлює текст «драматичної студії в трьох картинах» «Легенда». Оригінальне жанрове визначення подає сам автор. Вперше твір був видрукуваний у дев'ятому номері журналу «Шлях» за 1918 рік. У ході дослідження «Легенди» з'ясували, що вона схожа із західноєвропейською «новою драмою» початку ХХ століття, твореною в естетиці символізму. На думку багатьох дослідників, зокрема В. Морочинця [6, 57-59], І. Козирода, С. Шевельова [4, 7-10], Я. Поліщука [12, 136], його потужний струмінь відчутний у малярських роботах М. Жука. Тому вважаємо доречним розглядати текст драматичної студії, враховуючи поетикальні ознаки символічної драми.

У восьмитомному виданні «Історії української літератури» «Легенда» М. Жука розглядається в одному ряду із драматичними малюнками М. Рильського «Бенкет» та Я. Мамонтова «Над безоднею», об'єднує їх тема митця. Відзначається, що «митець, переживаючи конфлікт з оточенням – родинним і суспільним, замикається в собі, втрачає творчі потенції і гине» [6, 382]. Сецесійні мотиви у художній та літературній творчості М. Жука описує Н. Науменко [10, 16].

Науковці, які займалися дослідженням української символічної п'єси (Л. Дем'янівська, Л. Мороз, Н. Малютіна, М. Неврлий, С. Хороб, О. Олійник, В. Пахаренко) побіжно розглядали хронотоп в контексті родово-жанрових особливостей тексту. Проте ми вбачаємо потребу у ґрунтовному аналізі